

Zhodnocení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 12.10.1972, sp. zn. Plsf 2/72, ECLI:CZ:NS:1972:PLSF.2.1972.1

Číslo: 59/1972

Právní věta: Zhodnocení spolupráce soudů se společenskými organizacemi v trestním řízení

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 12.10.1972

Spisová značka: Plsf 2/72

Číslo rozhodnutí: 59

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Zhodnocení

Hesla: Organizace společenské, Řízení vykonávací, Účast společenských organizací v trestním řízení, Záruka společenské organizace

Předpisy: 140/1961 Sb. § 23 odst. 1

§ 122 odst. 1

§ 183

§ 186 odst. 2

§ 188 odst. 1 písm. b

§ 193 odst. 1

§ 199 odst. 2

§ 201

§ 24 odst. 1 písm. b

§ 249 odst. 2

§ 258 odst. 1 písm. e

§ 259 odst. 3

§ 294 odst. 1

§ 294 odst. 2 141/1961 Sb. § 2 odst. 7

§ 3

§ 31 odst. 1

§ 329 odst. 1

§ 329 odst. 2

§ 329 odst. 3

§ 337 odst. 1

§ 337 odst. 2

§ 359

§ 4 odst. 1

§ 4 odst. 2

§ 5

§ 58 odst. 1 písm. a

§ 58 odst. 1 písm. b
§ 59 odst. 2
§ 6
§ 73 odst. 1

Druh:

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 59/1972 sb. rozh.

Zhodnocení

spolupráce soudů se společenskými organizacemi v trestním řízení

(Plénium Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 12. října 1972 č. j. [Plsf 2/72.](#))

Plénium Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky konané v říjnu 1971 projednalo úkoly soudů po XIV. sjezdu KSČ a v této souvislosti se zabývalo též rozsahem a způsobem účasti soudů na boji s kriminalitou. Upozornilo, že soudy se nemohou omezovat jen na projednávání trestních věcí a na uložení odpovídajícího trestu, ale musí do boje s kriminalitou zapojovat širokou veřejnost, rozvíjet součinnost se společenskými organizacemi pracujících a se zúčastněnými státními a společenskými orgány, musí soustřeďovat pozornost k otázkám prevence a hledat záruky převýchovy potrestaného narušitele právního řádu. Zároveň konstatovalo, že ta ustanovení trestního řádu, která poskytují soudům široký podklad pro rozvíjení součinnosti se společenskými organizacemi, nebyla v posledních letech téměř využívána.

Toto zjištění se opíralo o výsledky rozborů stavu a vývoje kriminality, v nichž nejvyšší soudy republik a krajské soudy zaujaly k úrovni spolupráce soudů se společenskými organizacemi v podstatě shodné stanovisko a konstatovaly, že současná úroveň této spolupráce trpí určitými nedostatky do té míry, že nemůže zaručit dosažení takových pozitivních výsledků v boji s kriminalitou, jak se očekávalo.

Spolupráci orgánů činných v trestním řízení se společenskými organizacemi vyjádřil zákon jako jednu ze základních zásad trestního řízení v ustanovení § 2 odst. 7 tr. ř. Dalšími ustanoveními trestního řádu byl vymezen rozsah a podmínky této spolupráce, byly upraveny její formy a způsob jejich uplatňování v praxi. Spoluprací soudů se společenskými organizacemi měla být rozšířena přímá účast pracujících na trestním řízení a tím posílena jeho výchovná a preventivní úloha při omezování a potlačování kriminality a při odstraňování jejích příčin, zejména pak při nápravě a převýchově pachatelů trestných činů a přečinů odsouzených k trestům nespojeným s odnětím svobody, popř. u nichž bylo upuštěno od potrestání.

Posuzováno z hlediska záměrů zákonodárce a důležitosti cílů sledovaných touto spoluprací, nutno současnou neuspokojivou úroveň spolupráce soudů se společenskými organizacemi považovat za závažnou překážku v procesu zvyšování společenské účinnosti trestního řízení.

Nejvyšší soud ČSSR provedl proto namátkový průzkum praxe soudů a společenských organizací, aby tak na podkladě získaných poznatků sjednotil praxi soudů při aplikaci příslušných ustanovení trestních kodexů a zároveň dal podnět řídicím justičním a společenským orgánům k provedení koordinovaných opatření ke zdokonalení praxe.

Provedený průzkum zásadně potvrdil správnost zmíněného závěru nejvyšších soudů republik a

krajských soudů. Mimo to odhalil též některé příčiny a vlivy, které v minulosti nepříznivě ovlivňovaly činnost soudů a společenských organizací a přispěly k tomu, že si soudy a společenské organizace postupně osvojily nesprávný, hlavně formální vztah k právním institutům vzájemné spolupráce. Obdobné poznatky byly získány vojenským kolegiem Nejvyššího soudu ČSSR v činnosti vojenských soudů.

I.

Výrazným projevem účasti společenských organizací v trestním řízení je zejména převzetí záruk za nápravu obviněného (§ 4 odst. 1 tr. ř.), za dovršení nápravy odsouzeného (§ 6 odst. 1 tr. ř.) a záruk nahrazujících vazbu obviněného (§ 6 odst. 2 tr. ř.); v řízení před okresními soudy též vysílání společenských zástupců (společenských obhájců a společenských žalobců), kteří se zúčastní jednání před soudem a tlumočí stanovisko pracujících k projednávané trestní věci, k osobě obviněného a k možnostem jeho nápravy (§ 5, § 183 tr. ř.). Průzkum ukázal, že na tomto úseku došlo k poklesu aktivity soudů i společenských organizací.

V r. 1965 bylo soudy přijato 2491 záruk, v r. 1966 3008, zatímco v r. 1970 bylo přijato již jen 1124 záruk a v r. 1971 1599 záruk.

Stejně tak v letech 1970 a 1971 ve srovnání s lety 1965 a 1966 se snížila účast společenských zástupců na projednávání věci v hlavním líčení před okresními soudy. V r. 1965 se zúčastnilo projednávání věci 1280 společenských obhájců a 253 společenských žalobců, v r. 1966 1230 společenských obhájců a 182 společenských žalobců, zatímco v r. 1970 se zúčastnilo na projednávání věci jen 189 společenských obhájců a 5 společenských žalobců a v r. 1971 243 společenských obhájců a 35 společenských žalobců.

V letech 1970 a 1971, stejně jako v letech 1965 a 1966, výrazně převažují záruky za nápravu těch obviněných, kteří spáchali trestné činy na úseku dopravy, trestné činy rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví a trestné činy proti zdraví; v r. 1971 též trestné činy neoprávněného užívání cizího motorového vozidla.

Ve srovnání s léty 1965 až 1966 neprojevuje se v letech 1970 a 1971 nějaký výraznější rozdíl v poměru záruk za pachatele určitých kategorií trestných činů. Stále převládají záruky za nápravu obviněných, kteří spáchali trestný čin na úseku dopravy. Rovněž společenští obhájci se zúčastnili hlavního líčení převážně při projednávání trestných činů na úseku dopravy.

* * *

Zákonem č. 57/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (dále novela) byl rozšířen okruh společenských organizací, které mohou nabízet záruky a vysílat společenské zástupce k jednání soudu. Záruky mohou nabízet a společenské zástupce vysílat: a) základní organizace ROH pracoviště obviněného, b) základní organizace SSM pracoviště i v místě bydliště obviněného, c) jednotná zemědělská družstva a výrobní družstva, jejichž je obviněný členem nebo pracovníkem.

Při průzkumu byly zjištěny ojedinělé případy, kdy soud měl za to, že i jiné společenské organizace jsou oprávněny nabízet převzetí záruky za nápravu obviněného.

Např. ve věci projednané okresním soudem v L. soud nepřijal záruku za nápravu obviněného nabídnutou TJ Spartak L., když zjistil, že organizace zavinila účetní nepořádky, které umožnily obviněnému spáchání trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1 písm. b) tr. zák. a ohrožení devizového hospodářství podle § 146 odst. 1 tr. zák. Soud uvedl, že za tohoto stavu věci by organizace nemohla zajistit výchovný účel záruky. Soud však nemohl

nabídku na převzetí záruky přijmout už proto, že TJ Spartak L. nebyla podle zákona ani oprávněna záruky nabízet.

Rozšíření okruhu společenských organizací, které mohou nabízet záruky a vysílat společenské zástupce, nepřispělo nijak podstatně k využívání těchto institutů. Z celostátních dat justiční statistiky vyplývá, že i v současné době jsou záruky převážně nabízeny základními organizacemi ROH, potom následují jednotná zemědělská družstva a jen výjimečně podávají návrhy na převzetí záruky organizace mládeže a výrobní družstva. Žádoucí by bylo zejména zvýšit aktivitu organizací mládeže se zřetelem na skutečnost známou z rozborů o stavu kriminality, že průměrný věk pachatele trestných činů a přečinů se snižuje a že stále stoupá podíl mladistvých a mladých osob na celkovém počtu pachatelů trestných činů a přečinů. Obdobně je tomu při vysílání společenských zástupců k projednávání věci před okresními soudy.

Naproti tomu u vojenských soudů převládají záruky nabízené organizacemi SSM.

K zajištění jednotného výkladu ustanovení trestního řádu a trestního zákona, týkajících se institutů společenských záruk a společenských zástupců, byla vydána směrnice pléna býv. Nejvyššího soudu Pls 5/63 (uveřejněná pod I/64 sb. rozh.). Novelou k trestnímu řádu č. 57/1965 Sb. došlo po vydání směrnice k podstatným zákonným změnám v úpravě institutu záruky za nápravu obviněného. Postup při přijímání společenských záruk za nápravu obviněného je dále ovlivněn zrušením místních lidových soudů zák. č. 150/1969 Sb. o přečinech. Zhodnocení výsledků průzkumu Nejvyššího soudu ČSSR o současném stavu spolupráce soudů se společenskými organizacemi vychází proto i ze změn vyplývajících z nové zákonné úpravy.

II.

Vedle již uvedeného rozšíření okruhu společenských organizací oprávněných nabízet záruky a vysílat k jednání před okresním soudem (vojenským obvodovým soudem) společenské zástupce změnil se podstatně zákonné podmínky pro nabídnutí a převzetí záruky za nápravu obviněného.

Podle dnes platné zákonné úpravy základní podmínkou nutnou k tomu, aby společenská a popř. družstevní organizace uvedená v § 4 odst. 1 tr. ř. mohla nabídnout záruku za nápravu obviněného je, aby došla k odůvodněnému závěru, že jsou dány předpoklady pro nápravu obviněného výchovným působením kolektivu pracujících i při upuštění od potrestání nebo při uložení trestu, který není spojen s odnětím svobody.

Zákon již výslovně neuvádí, že převzetí záruky za nápravu obviněného je možné jen ohledně pachatele, který se dopustil trestného činu menší nebezpečnosti pro společnost. Povaha a závažnost spáchaného trestného činu mají však přesto zásadní význam pro úvahu o tom, zda účel trestu uvedený v § 23 tr. zák. a hlediska pro stanovení druhu a výměry trestu uvedená v § 31 tr. zák. se zřetelem na nabídnutou záruku dovolují uložení trestu nespojeného s odnětím svobody anebo neuložení některého druhu trestu (např. trestu zákazu činnosti), popř. upuštění od potrestání. Soudy proto při rozhodování o přijetí nabídnuté záruky za nápravu obviněného správně přihlížejí též k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu.

Např. okresní soud v S. správně nepřijal záruku za nápravu obviněného, který v podnapilém stavu řídil motorové vozidlo a srazil chodce, jemuž způsobil těžkou újmu na zdraví.

Velká většina záruk za nápravu obviněného se týká pachatelů trestných činů na úseku dopravy. Zpravidla jde o pachatele nedbalostních trestných činů, u nichž trestný čin je často jen výsledkem ojedinelého selhání pozornosti při řízení motorového vozidla. Tito pachatelé zpravidla vedou jinak řádný život pracujícího člověka a v jejich chování se neprojevují takové charakterové vady, které by

bylo třeba napravovat i výchovným působením kolektivu pracujících. U takových pachatelů má záruka za nápravu obviněného nutně jen formální charakter. Smyslem a účelem záruky se totiž nestává účast společenské organizace na převýchově obviněného, ale snaha zajistit uložení příznivého trestu. K tomu však vhodněji slouží jiná forma účasti společenské organizace v trestním řízení, a to společenská obhajoba.

Přijetí záruky za nápravu obviněného, který spáchal nedbalostní trestný čin v dopravě, bude na místě jen tehdy, je-li trestný čin projevem určitých negativních charakterových rysů obviněného (nedisciplinovanost, nedostatek smyslu pro povinnost a zodpovědnost). Přijetí záruky za nápravu obviněného, který spáchal trestný čin na úseku dopravy pod vlivem nadměrného požití alkoholických nápojů, není v konkrétních případech vyloučeno u pachatelů trestného činu opilství podle § 201 tr. zák.

Rozsudkem okresního soudu v T. byl V. S. uznán vinným, že jako strojvedoucí zavinil přehlédnutím návěstidla dopravní nehodu, čímž způsobil škodu 6150 Kčs. Záruku za nápravu obviněného nabídla odborová organizace. Soud se zřetelem na přijatou záruku upustil od potrestání.

Soud v odůvodnění rozsudku zjišťuje, že jde o naprosto bezúhonného člověka s výbornou pracovní morálkou, který obětavě pracuje i za ztížených klimatických podmínek. V souzeném případě došlo k dopravní nehodě v důsledku nepříznivých klimatických podmínek a proto, že obviněného plně zaujal nesprávný chod motoru a tím přehlédl situaci na kolejišti. Přijatá záruka má tedy formální charakter. Vhodnější byla účast společenského obhájce.

Tendence nabízet jen formální záruku za nápravu obviněného se projevuje i v případech postihu pro jiné trestné činy než na úseku dopravy.

Další podstatná změna v zákonné úpravě spočívá v tom, že možnost nabídnout převzetí záruky za nápravu obviněného již není vázána na rozhodnutí členské schůze společenské (družstevní) organizace uvedené v § 4 odst. 1 tr. ř.

Převzetí záruky za nápravu obviněného má být především projednáno v tom kolektivu pracujících, který na sebe v případě přijetí záruky přejímá odpovědnost za další převýchovu obviněného včetně působení, aby nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil (§ 4 odst. 2 tr. ř.). Zákon blíže nedefinuje, o jaký kolektiv pracujících má jít. Z povahy věci však plyne, že musí jít o kolektiv, který obviněného zná, jsou mu známy i jeho charakterové a osobní vlastnosti a může proto na obviněného bezprostředně výchovně působit.

Rozsudkem okresního soudu v Ú. byl B. T. odsouzen za přečin proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 1 písm. a) zák. č. 150/1969 Sb. k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V odvolacím řízení předložila obhájkyň nabídku záruky za nápravu obviněného od ZV ROH Kamenolom ČSD, odůvodněnou tím, že B. T. nastoupil dne 12. 11. 1970 jako dělník lomu, má dobrou pracovní morálku a kolektiv pracovníků uvážil, že obviněného dobře zná, zná i jeho osobní problémy a nabízí za něho společenskou záruku, protože věří, že je schopen pod vlivem kolektivu převýchovy. Přípis je datován 20. 11. 1970. Lze mít důvodné pochybnosti o tom, že za dobu 8 dnů mohl kolektiv pracovníků osobu obviněného a jeho povahové vlastnosti tak dobře poznat, jak je to v přípise uvedeno. Krajský soud přesto nabízenou záruku za nápravu obviněného přijal a uložil obviněnému po zrušení nepodmíněného trestu odnětí svobody jen peněžitý trest.

Peněžitý trest obviněný zaplatil až po urgenci a po pohrůžce, že bude vykonán náhradní trest odnětí svobody. Z toho lze dovodit, že kolektiv pracovníků na obviněného ani po přijetí záruky výchovně nepůsobil, resp. že jeho úsilí o výchovné působení nemělo účinek.

Orgán společenské organizace, který před nabídnutím záruky za nápravu obviněného tuto záruku v kolektivu pracovníků projednává, seznámí kolektiv pracovníků s povahou nabízené záruky a projedná způsob jejího provádění v případě přijetí záruky soudem. Po tomto projednání se kolektiv vyjádří k návrhu na převzetí záruky za nápravu obviněného a ke způsobu jejího provádění a teprve na základě tohoto vyjádření orgán společenské organizace předloží návrh na převzetí záruky soudu, resp. jinému orgánu činnému v trestním řízení, podle toho, v jakém stadiu se trestní řízení nachází, s uvedením způsobu a data jejího projednání v kolektivu pracujících. Návrh na převzetí záruky může však předložit jen orgán společenské organizace nebo orgán družstevní organizace, u níž je obviněný pracovníkem nebo členem, nikoli samotný kolektiv pracujících.

Nesprávně např. okresní soud v P. přijal záruku podepsanou jen vedoucím osobního oddělení hospodářské organizace, i když záruka byla projednána v pracovním kolektivu.

Orgán společenské organizace by se proto měl před projednáním záruky za nápravu obviněného v kolektivu pracujících obrátit na příslušný orgán činný v trestním řízení se žádostí o poskytnutí podrobných informací o trestní věci a o stavu trestního stíhání. Tento orgán by měl společenskou organizaci požadované informace poskytnout a současně organizaci poučit o tom, jak má při nabídnutí záruky postupovat, aby návrh nemusel být zamítnut pro nedostatek formálních podmínek potřebných k jejímu přijetí.

Ve všech případech, v nichž přichází účast společenské organizace v úvahu, je žádoucí, aby byla zajištěna informovanost společenské organizace již v přípravném řízení nebo ve stadiu objasňování. Tato včasná informovanost je nutná již proto, aby společenská organizace měla možnost výchovně působit na obviněného již v tomto stadiu trestního řízení, zejména aby nahradil škodu způsobenou trestným činem, resp. aby se přičinil i jinak o odstranění škodlivých následků své trestné činnosti.

Průzkum provedený Nejvyšším soudem ČSSR ukazuje, že ve značném počtu záruk za nápravu obviněného není respektován základní zákonný požadavek § 4 odst. 1 tr. ř., aby návrh na převzetí záruky za nápravu obviněného byl projednán v kolektivu pracujících. Z písemně nabídnutých záruk za nápravu obviněného je buď patrné, že věc nebyla vůbec projednána v kolektivu pracujících, anebo písemný návrh sice cituje slova zákona („po projednání v kolektivu pracujících“), aniž však konkrétně uvádí, o jaký kolektiv pracujících šlo, jaká je jeho výchovná síla (§ 31 odst. 1 tr. zák.), zda tento kolektiv byl seznámen nejen s osobou pachatele, ale i s povahou a motivy trestné činnosti a s okolnostmi, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání, a jakými výchovnými prostředky hodlá na obviněného v případě přijetí záruky působit.

Soudy pak takové záruky často přijímaly, aniž by se pokusily uvedené nedostatky odstranit. K odstranění takových nedostatků nepůsobily ani jiné orgány činné v trestním řízení.

Společenská organizace nabízející převzetí záruky za nápravu obviněného by měla po získání dostatečných informací současně uvážit možnost vyslání společenského zástupce k projednání věci před okresním soudem (§ 5, § 183 tr. ř.), a pokud je obviněný ve vazbě, resp. mu vazba hrozí, uvážit také možnost převzetí záruky nahrazující vazbu obviněného (§ 6 odst. 2, § 73 odst. 1 tr. ř.).

Základem úspěšné spolupráce soudu se společenskými organizacemi je především znalost osoby obviněného, jeho charakterových vlastností, jeho rodinných poměrů a prostředí, ve kterém žije a které určovalo jeho vztah k chráněným zájmům společnosti. Bez této znalosti obviněného nelze očekávat, že by záruka společenské organizace za jeho nápravu mohla být úspěšná. Je také nutné, aby soudy a společenské organizace rozvíjely spolupráci při nápravě obviněných na základě znalosti pohnutky a příčin trestné činnosti obviněného, nepříznivých vlivů, které na obviněného působily, apod. V současné praxi soudů a společenských organizací je zatím věnována malá pozornost osobě obviněného a příčinám jeho trestné činnosti. To rovněž vede zákonitě k formalismu při nabízení i

přijímání záruk za nápravu obviněného, projevujícím se i v tom, že nabídky záruk za nápravu obviněného nebývají náležitě odůvodněny z hlediska jejich výchovných cílů. Rovněž soudy odůvodňují přijetí záruky za nápravu obviněného zpravidla natolik obecně, že neposkytují společenským organizacím spolehlivý návod ke způsobu a zaměření jejich výchovného působení.

Po obsahové stránce nabídky na převzetí záruky za nápravu obviněného často neobsahují zhodnocení osoby obviněného se zřetelem na spáchaný trestný čin (přechin) a motivy jeho spáchání a zpravidla izolovaně hodnotí jen pracovní morálku, event. též zapojení obviněného do veřejné činnosti. Jen výjimečně obsahují výpočet opatření, které hodlá společenská organizace vůči obviněnému po přijetí záruky uplatnit za účelem jeho převýchovy. Kladně lze hodnotit např.: postup v trestní věci okresního soudu v Ú. Ze zápisu o jednání kolektivu pracujících je patrné, že podnět k nabídnutí záruky dal sice obviněný, že však po pravdě vylíčil, jak se věc stala, uznal svoji vinu a přislíbil náhradu škody. Při hlavním líčení společenský obhájce uvedl, že je zajištěno provádění dozoru nad obviněným a o každém jeho poklesku bude soudu podána zpráva.

Naproti tomu o nepochopení smyslu a účelu záruky za nápravu obviněného svědčí trestní věc proti obviněnému J. N. projednaná u okresního soudu v L. J. N. byl odsouzen za trestný čin obecného ohrožení podle § 180 tr. zák. proto, že v budově novostavby bytových jednotek jako svářeč vypaloval plamenem otvory v ocelové konstrukci v blízkosti lehce zápalných látek a zavinil tak požár s následnou škodou převyšující částku 120 000 Kčs. V nabídce společenské organizace za nápravu obviněného je mimo jiné uvedeno, že dbá vždy požárně bezpečnostních předpisů a ani v právě projednávaném případě je neporušil. Je třeba položit si otázku, jak mohla společenská organizace na obviněného po přijetí záruky výchovně působit, když naopak obviněného utvrzovala v přesvědčení, že je nesprávně stíhán.

Nabídky společenských organizací za převzetí záruky za nápravu obviněného jsou často motivovány snahou udržet pracovišti pracovníka.

Např. u okresního soudu v S. nabídl ZV ROH záruku za nápravu obviněného traktoristy s tím, že podnik má nedostatek traktoristů.

U okresního soudu v K. nabídl ZV ROH záruku za nápravu obviněného s tím, že podnik má nedostatek řidičů.

U okresního soudu v D. byla nabídnuta záruka za nápravu obviněného s tím, že je nedostatek pracovních sil.

Při průzkumu byla zjištěna řada podobných případů ve všech krajích, event. i okresech, v nichž byl průzkum proveden.

Sama okolnost, že nabídka na převzetí záruky za nápravu obviněného, resp. za dovršení nápravy odsouzeného je motivována snahou udržet, popřípadě získat pracovníka, není v rozporu s institucí společenských záruk. Společenská organizace, která převzetí navrhla, musí si být ovšem vědoma toho, že těžiště odpovědnosti za provádění záruky spočívá po jejím přijetí soudem na ní a že je povinna učinit taková opatření, jimiž by zajistila proces další převýchovy odsouzeného.

Soud musí znát výchovnou sílu kolektivu pracujících, aby mohl odpovědně rozhodnout. To by mělo být patrné již z návrhu na převzetí záruky, popřípadě by to měl uvést společenský zástupce přítomný při hlavním líčení.

Soudy si před rozhodnutím neověřují výchovnou sílu kolektivu pracujících, který má provádět záruku za nápravu obviněného nebo za dovršení nápravy odsouzeného. Ani v jednom případě nebylo zjištěno, že by soud za účelem objasnění této skutečnosti vykonal nějaké důkazy, a pokud se

projednání věci před okresním soudem zúčastnil společenský obhájce, nebylo z protokolu o hlavním líčení patrné, že by se k otázce výchovné síly kolektivu pracujících vyjádřil, resp. že by na tuto skutečnost byl soudem dotázán. Chybí tak jeden ze základních předpokladů věcně správného rozhodnutí o nabídnuté záruce.

Při průzkumu byly zjištěny případy, v nichž již ze zápisu o projednání záruky za nápravu obviněného, popřípadě z jiného spisového materiálu bylo patrné, že kolektiv nemá předpoklady pro to, aby výchovně působil na obviněného. Soudy nesprávně i takové záruky přijímaly.

Např. ve věci okresního soudu v N. soud přijal záruku za nápravu obviněného nabídnutou jednotným zemědělským družstvem za předsedu JZD a ekonoma JZD, kteří byli stíháni pro trestný čin podle § 127 tr. zák. Z obsahu spisu je zřejmo, že obvinění spáchali trestnou činnost s vědomím a se souhlasem představenstva JZD. Přijetí takové záruky bylo nesprávné.

V trestní věci okresního soudu v L. soud při uložení trestu vedoucímu hospodářství státního statku za trestný čin opilství podle § 201 tr. zák. přihlédl k vyjádření ZV ROH, podle kterého ZV ROH nabídl záruku za nápravu obviněného. Soud uvedl, že záruku nepřijal, protože nebyla projednána v kolektivu pracujících, že však má za to, že ZV ROH bude působit k nápravě obviněného a že proto postačí trest nápravného opatření. Ze spisu vyplývá, že záruka byla nabídnuta především proto, aby obviněnému byl ponechán řidičský průkaz, bez něhož nemohl plnit úkoly vedoucího hospodářství. Ze zápisu ZV ROH dále vyplývá, že členská schůze ROH a sám ředitel státního statku měli pochybnosti, zda lze záruku převzít, „poněvadž se na statku pije více, než je zdravo“.

Podle § 4 odst. 1 tr. ř. soud, jemuž byla zaslána nabídka společenské organizace v tomto ustanovení uvedené na převzetí záruky za nápravu obviněného, projedná věc v hlavním líčení zpravidla před pracovním kolektivem. Při průzkumu však nebyly zjištěny případy projednání věci před pracovním kolektivem. I když z ustanovení § 4 odst. 1 tr. ř. lze připustit výjimky (srov. slovo „zpravidla“), bylo by žádoucí, aby trestní věci, v nichž byla nabídnuta záruka za nápravu obviněného, byly častěji projednávány před pracovním kolektivem, poněvadž takovým způsobem může pracovní kolektiv nejlépe získat potřebné informace o tom, jakým směrem zaměřit svoje výchovné působení na obviněného v případě přijetí záruky soudem. To se může stát buď projednáním věci na pracovišti obviněného, anebo zajištěním účasti pracovníků kolektivu při jednání soudu (§ 3 odst. 2 věta třetí tr. ř.). V případech, kdy z provozních důvodů není zajištění účasti pracovního kolektivu na jednání soudu možné, měla by být společenská organizace, která nabídla převzetí záruky, alespoň upozorněna na vhodnost vyslání společenského obhájce k projednání věci před soudem, který by jednak tlumočil soudu stanovisko pracujících k projednávání trestní věci, k osobě pachatele a k možnostem jeho nápravy, jednak by mohl pracovní kolektiv informovat o svých poznatcích z projednávání věci a usměrnit zaměření výchovného působení pracovního kolektivu na obviněného.

Z ustanovení § 4 odst. 1 věta třetí tr. ř. dále plyne, že nabídka na převzetí záruky za nápravu obviněného má zpravidla dojít soudu nejpozději do hlavního líčení, i když výjimky z této zásady nejsou vyloučeny. Tato zásada je podle výsledků průzkumu společenskými organizacemi respektována a k nabídce na převzetí záruky za nápravu obviněného až v odvolacím řízení dochází jen výjimečně. Největší počet záruk za nápravu obviněného je však nabídnut ve stadiu těsně před konáním hlavního líčení, takže soudy mají omezené možnosti odstranit ještě před konáním hlavního líčení event. formální nedostatky nabídnutých záruk a zjišťovat výchovnou sílu kolektivu pracujících, který má záruku provádět. Tento stav není příznivý, poněvadž vede k zamítání nabídnutých záruk i v případech, kdy by výchovné působení pracovního kolektivu mohlo mít na převýchovu obviněného příznivý vliv.

Byly zjištěny i případy, kdy nabídka na převzetí záruky za nápravu obviněného byla podána již v

přípravném řízení. V těchto spíše výjimečných případech prokurátor založil nabídku do spisu, aniž ve věci učinil nějaké opatření, a předal ji spolu se spisem a s podanou obžalobou soudu.

Takový postup není správný. Pole § 2 odst. 7 a § 3 odst. 1 tr. ř. všechny orgány činné v trestním řízení spolupracují v nejširší míře se společenskými organizacemi, aby posílily výchovné působení trestního řízení. Prokurátor podle právní úpravy účinné od 1. ledna 1970 (zrušení místních lidových soudů) nemá možnost sám přijmout záruku za nápravu obviněného a v důsledku toho odevzdat, resp. postoupit věc místnímu lidovému soudu (§ 163 odst. 4 tr. ř. a § 174 odst. 3 tr. ř. ve znění před novelou). Má však možnost a povinnost ještě před podáním obžaloby věc projednat s příslušnou společenskou organizací, odstranit případné formální závady, které brání přijetí záruky a obstarat potřebné informace o výchovné síle kolektivu pracujících, který má převzít odpovědnost za provádění záruky po jejím přijetí soudem. Svoje stanovisko k nabídnuté záruce za nápravu obviněného může pak vyjádřit v podané obžalobě, pokud věc nevyřídil jiným způsobem.

Dále by mohl prokurátor se zřetelem na povahu spáchaného trestného činu (přečinu) a na osobu pachatele a možnosti jeho nápravy sám v konkrétních odůvodněných případech dávat společenským organizacím uvedeným v § 4 odst. 1 tr. ř. podněty k převzetí záruky za nápravu obviněného.

Soudci mohou působit ke zvýšení počtu odůvodněných nabídek společenských organizací za nápravu obviněného (resp. i za dovršení nápravy odsouzeného) v rámci své výchovné činnosti směřující k propagaci socialistického právního řádu a k prohlubování socialistického právního vědomí pracujících (§ 3 odst. 2 org. zák.).

Se zřetelem na dnes účinnou zákonnou úpravu není již možné, aby předseda senátu nařídil předběžné projednání obžaloby jenom proto, že společenská organizace nabídla převzetí záruky za nápravu obviněného. Postup podle § 186 odst. 2 tr. ř. již nepřichází v úvahu. Toto ustanovení mělo význam jen potud, pokud soud měl možnost se zřetelem na přijatou záruku za nápravu obviněného věc postoupit místnímu lidovému soudu. Soud proto rozhodne o nabídce společenské organizace na převzetí záruky za nápravu obviněného vždy až po projednání věci v hlavním líčení, a to v poradě o rozsudku.

Pouze v oboru vojenského soudnictví předseda senátu nařídí předběžné projednání obžaloby (§ 186 odst. 2 tr. ř.), nabídla-li společenská organizace, že převezme záruku za nápravu obviněného. Jde-li o trestný čin, který lze vyříditi kázeňsky (§ 294 odst. 1 tr. zák.) nebo jestliže stupeň nebezpečnosti jiného trestného činu je malý a lze důvodně očekávat, že prostředky kázeňského vyřízení postačí k dosažení účelu sledovaného trestním zákonem (§ 294 odst. 2 tr. zák.), může vojenský soud již při předběžném projednání obžaloby učinit rozhodnutí podle § 188 odst. 1 písm. b) tr. ř. V těchto případech rozhodne jediným usnesením, že záruku za obviněného přijímá a se zřetelem k přijaté záruce postupuje věc veliteli ke kázeňskému vyřízení. Jinak i pro vojenské soudy platí, že o nabídce společenské organizace za převzetí záruky za nápravu obviněného soud rozhodne až po projednání v hlavním líčení (v poradě o rozsudku).

K nabídnutí záruky v oboru vojenského soudnictví se vyžaduje, aby velitel k ní připojil vyjádření, ve kterém zejména uvede své stanovisko k výchovné síle kolektivu vojáků, který bude zabezpečovat převýchovný proces obviněného. Také veškerý styk s orgány trestního řízení se provádí prostřednictvím velitele.

Rozhodne-li se soud záruku za nápravu obviněného přijmout, vezme na ni zřetel při rozhodování o trestu; může zejména, jestliže to zákon připouští, upustit od potrestání (§ 24 odst. 1 písm. b) tr. zák.), povolit odsouzenému podmíněný odklad výkonu trestu (§ 58 odst. 1 písm. b) tr. zák.) anebo uložit trest nápravného opatření nebo jiný druh trestu, který není spojen s odnětím svobody. Účinky přijetí záruky za nápravu obviněného jsou vyjádřeny též v § 31 odst. 1 tr. zák., jímž je uloženo soudu,

aby v případě přijetí záruky vzal v úvahu také výchovnou sílu kolektivu a uložil trest se zřetelem k této okolnosti.

Podle výsledků průzkumu soudy nejčastěji přijímají záruky za nápravu obviněného při podmíněném odsouzení. Průzkum ukázal, že soudy přijímají nabídnutou záruku za nápravu obviněného i v těch případech, kdy jsou splněny zákonné podmínky pro povolení podmíněného odkladu výkonu trestu podle § 58 odst. 1 písm. a) tr. zák. Svoje rozhodnutí pak odůvodňují splněním podmínek uvedených jak pod písm. a), tak i pod písm. b) § 58 odst. 1 tr. zák. Takový postup rovněž připouští směrnice pléna býv. Nejvyššího soudu Pls 5/63 s tím, že by nebylo správné vylučovat součinnost společenské organizace a sílu pracovního kolektivu při nápravě obviněného na základě nabídnuté záruky.

Toto stanovisko by v praxi soudů mohlo vést k přijímání ryze formálních záruk, jimiž by význam tohoto institutu byl nepřímo znehodnocován. Při posuzování podmínek pro povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody přicházejí v úvahu tyto tři možnosti:

a.) Jsou splněny podmínky uvedené v § 58 odst. 1 písm. a) tr. zák., které opravňují k předpokladu, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu, aniž by zároveň bylo nutné a účelné výchovné spolupůsobení společenské organizace. V těchto případech by přijetí záruky, které v praxi dobře ani nelze dát dostatečně konkrétní a účelně zaměřený výchovný obsah, bylo ryze formální. Soud toto své stanovisko k nabídnuté záruce vyloží v odůvodnění rozsudku a zároveň upozorní, že společenská organizace má možnost soudu pomáhat při sledování chování podmíněně odsouzeného ve zkušební době (§ 329 odst. 3 tr. ř.);

b.) nejsou splněny všechny zákonné podmínky uvedené v § 58 odst. 1 písm. a) tr. zák., avšak nedostatek některé z těchto podmínek může být nahrazen výchovnou silou kolektivu pracujících. V tomto případě soud nabídku společenské organizace na převzetí záruky za nápravu obviněného přijme a povolí podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody se zřetelem k přijaté záruce podle § 58 odst. 1 písm. b) tr. zák. Výrok rozsudku musí obsahovat též poukaz na přijatou záruku společenské organizace (§ 122 odst. 1 tr. ř.);

c.) jsou splněny všechny zákonné podmínky uvedené v § 58 odst. 1 písm. a) tr. zák., avšak soud dojde k závěru, že ke splnění účelu trestu bude vhodné požádat společenskou organizaci o výchovné spolupůsobení (§ 329 odst. 2 tr. ř.). Půjde zejména o takové případy, kdy soud podmíněně odsouzenému uloží podle § 59 odst. 2 tr. zák. přiměřená omezení směřující k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka, a kdy je účelné, aby i společenská organizace pracoviště podmíněně odsouzeného nebo v místě jeho bydliště kontrolovala jejich dodržování. Nabídla-li v takových případech společenská organizace převzetí záruky za nápravu obviněného, není důvod, aby soud nepřijal nabídnutou záruku a nepovolil podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 1 písm. a), b) tr. zák. a tím nahradil postup podle § 329 odst. 2 tr. ř. V takových případech soud v odůvodnění rozsudku vyloží, proč přijal nabídku společenské organizace na převzetí záruky za nápravu obviněného, přestože byly splněny podmínky pro povolení podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 1 písm. a) tr. zák., a jakým směrem se má výchovné působení organizace zaměřit.

Zákon nevylučuje, aby záruka za nápravu obviněného byla nabídnuta až v odvolacím řízení, i když by mělo jít jen o výjimečné případy. Došla-li nabídka společenské organizace na převzetí záruky za nápravu obviněného až po vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně a bylo-li podáno odvolání, posoudí odvolací soud nabídnutou záruku jako novou skutečnost (§ 249 odst. 2 tr. ř.); dojde-li odvolací soud k závěru, že lze záruku přijmout a jsou-li jinak všechny okolnosti významné pro stanovení druhu trestu a jeho výměry v napadeném rozsudku řádně zjištěny (§ 259 odst. 3 tr. ř.), může po přijetí záruky napadený rozsudek zrušit podle § 258 odst. 1 písm. e) tr. ř. ve výroku o trestu a uložit nový trest se zřetelem k přijaté záruce, resp. upustit od potrestání.

Jestliže soud přijal záruku společenské organizace za nápravu obviněného a v důsledku toho uložil podmíněný trest odnětí svobody nebo trest nápravného opatření či jiný druh trestu, který není spojen s odnětím svobody anebo upustil od potrestání, zašle společenské organizaci opis pravomocného rozsudku. Současně ji požádá o výchovné spolupůsobení (§ 329 odst. 1, § 337 odst. 1 tr. ř.), resp. ji požádá, aby ve smyslu záruky převzala na sebe péči o nápravu odsouzeného a dbala, aby odsouzený nahradil škodu způsobenou trestným činem, jestliže se tak nestalo již dříve (§ 359 tr. ř.). I v případech, kdy soud nabídnutou záruku za nápravu obviněného nepřijal, je vhodné zaslat společenské organizaci opis pravomocného rozhodnutí.

Uvedený postup není soudy důsledně dodržován. Mnohdy není ze spisu patrné, zda společenské organizaci byl zaslán opis rozsudku a zda byla požádána o výchovné spolupůsobení (resp. o to, aby převzala na sebe péči o nápravu odsouzeného). Jen v ojedinělých případech soudy vyžadují od společenských organizací zprávy o chování odsouzeného a o stavu jeho převýchovy. Ze spisu není zpravidla patrné, jak soud kontroluje provádění a plnění záruky, zda se tak děje jen formou písemných dotazů anebo též formou osobního styku soudců (včetně soudců z lidu) se společenskými organizacemi. Při průzkumu nebyl zjištěn jediný případ, kdy došlo k odvolání záruky společenskou organizací, a to ani v těch případech, kdy se obviněný dopustil dalšího trestného činu ve zkušební době anebo odešel z pracoviště. Soudci zpravidla nemají vlastní bezprostřední poznatky o tom, zda a jakým způsobem společenské organizace vykonávají soudem přijatou záruku za nápravu obviněného.

Obdobnými nedostatky trpí i praxe při přejímání záruk za dovršení nápravy odsouzeného (§ 6 odst. 1 tr. ř.). Případy těchto záruk se vyskytují u soudů, v jejichž obvodech se vykonává trest odnětí svobody a které tedy rozhodují o žádostech za podmíněné propuštění. Průzkum ukázal, že často se vyskytujícím nedostatkem je, že se společenské organizace před podáním nabídky na převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného neinformují u náčelníka příslušného nápravně výchovného ústavu o stavu převýchovy odsouzeného. Naproti tomu kladným jevem u těchto záruk je, že společenské organizace nabízející převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného mají již konkrétnější představy o tom, jak budou v případě přijetí záruky na odsouzeného výchovně působit. Pozitivním jevem je již okolnost, že společenská organizace se mu postará o práci.

Např. u okresního soudu v L. na veřejném zasedání přítomní zástupci ZV ROH uvedli, že záruka byla nabídnuta s plnou odpovědností, že podmíněně propuštěného uhlídají prostřednictvím důvěrníků i po pracovní době a že pracovní kolektiv bude osobním stykem a vlivem působit, aby podmíněně propuštěný již žil řádným životem pracujícího člověka.

Ve věci podmíněného propuštění vedené u okresního soudu v L. vedení podniku a PV ROH zajistily zařazení podmíněně propuštěného do takového kolektivu pracovníků, který byl schopen působit na podmíněně propuštěného, aby žil řádným životem pracujícího člověka. Za dovršení nápravy podmíněně propuštěného měl odpovídat též mistr a personální náměstek.

Ani v takových případech záruk za dovršení nápravy odsouzeného není ze spisů patrné, zda a v jakých časových termínech jsou soudy informovány o stavu převýchovy podmíněně propuštěného. V některých případech soud dokonce postupoval tak, jako kdyby záruku nepřijal. Např. o. s. v B. vyžádal o chování podmíněně propuštěného zprávy od NV a od SNB, nikoli však též od organizace ROH, na jejíž záruku byl odsouzený podmíněně propuštěn.

Případy převzetí záruk nahrazujících vazbu u obviněného (§ 6 odst. 2 tr. ř.) nebyly průzkumem zjištěny, ač počet vazeb stoupá a využívání tohoto druhu záruk by mohlo vést k omezení počtu vazeb. Zejména v případech tohoto druhu záruk by mohl spolupracovat se společenskými organizacemi především prokurátor, který v přípravném řízení též o přijetí těchto záruk rozhoduje (§ 73 odst. 1 tr. ř.).

III.

Ani spolupráce soudů se společenskými organizacemi ve formě účasti zástupců společenských organizací na jednání soudu nemá úroveň odpovídající zákonu.

Úkoly zástupců společenských organizací stanoví zákon v ustanoveních § 5 a § 183 tr. ř. Zástupci společenských organizací mají tlumočit stanovisko pracujících k projednávané trestní věci, pomáhat soudu při objasňování okolností závažných pro posouzení osoby obviněného a možnosti jeho nápravy a k odhalení všech okolností případu, zejména příčin, které vedly k trestné činnosti v podmínkách místa, kde trestný čin byl spáchán, a dát tak podnět k jejich odstranění.

Aby společenští zástupci mohli tyto úkoly s úspěchem plnit, je také povinností soudu všestranně jim pomáhat při výkonu jejich funkcí (§ 183 odst. 2 posl. věta tr. ř.).

Na základě výsledku provedeného průzkumu lze konstatovat, že soudy podcenily význam účasti společenských zástupců na jednání soudu. Společenská obhajoba a obžaloba po stránce obsahové, jak je patrné z protokolů o hlavním líčení, zdaleka neodpovídá významu a účelu tohoto právního institutu. Soudy chybují po stránce procesněprávní, zejména často nerozhodují o účasti společenského zástupce usnesením (§ 5, § 183 odst. 2, § 193 odst. 1 tr. ř.) a v protokolu o hlavním líčení není někdy ani vyznačena přítomnost společenského zástupce nebo udělení slova k jeho závěrečné řeči.

Pokud společenské organizace vysílají k projednání věci před soudem společenského obhájce, činí tak zpravidla ve spojení s nabízenou zárukou za nápravu obviněného. Jeho vystoupení před soudem je zpravidla formální. Převážně se jen připojuje k závěrečné řeči obhájce, případně odkáže na obsah žádosti společenské organizace o přijetí její záruky za nápravu obviněného.

Z protokolů o hlavním líčení nevyplývá, že by společenský zástupce zprostředkoval soudu znalost místních podmínek a vlivů nebo jiných nedostatků a závad k objasnění příčin trestné činnosti obviněného nebo takových okolností, které umožnily obviněnému spáchat trestný čin a podmínky jeho neodpovědný postoj k zájmům společnosti nebo spoluobčanům. Z projevu společenského zástupce nebývá vždy patrné, zda soudy tlumočí stanovisko kolektivu k projednávané věci a k osobě obviněného ve smyslu § 183 odst. 3 tr. ř., či jen svůj osobní názor.

K ustanovení společenského žalobce společenskou organizací dochází jen zcela výjimečně, jak je ostatně patrné i z přehledu dat justiční statistiky. Patrně zde dosud přežívá názor, že boj proti trestné činnosti je záležitostí výlučně orgánů činných v trestním řízení.

Dosavadní způsob účasti zástupců společenských organizací při hlavním líčení zatím zcela neodpovídá účelu vyjádřenému v ustanovení § 183 tr. ř. Zejména se nevyznačuje takovou úrovní, aby ji bylo možno kladně hodnotit jako účinnou pomoc soudu ve smyslu odst. 3 písm. a) až d) cit. ustanovení. Avšak ani soudy nevyvíjely potřebnou aktivitu k tomu cíli, aby zástupci společenských organizací plnili svoji funkci v souladu s požadavky zákona. Nebylo také zjištěno, že by již v přípravném řízení, popřípadě při objasňování byly společenské organizace upozorněny na možnost vyslání svého zástupce k hlavnímu líčení z hlediska povahy konkrétního případu a účelu společenské obhajoby, zejména pak společenské obžaloby.

* * *

Spolupráci soudů se společenskými organizacemi ve stadiu vykonávacího řízení, je-li obviněnému uložen podmíněný trest odnětí svobody nebo trest nápravného opatření bez záruky společenské organizace, upravují ustanovení § 329 odst. 2 a § 337 odst. 2 tr. ř. Žádost soudu (předsedy senátu nebo samosoudce) o výchovné spolupůsobení je zde fakultativní. Z obsahu žádosti by proto mělo být

patrně, z jakých důvodů požadoval soud výchovné spolupůsobení společenské organizace právě v tom konkrétním případě za potřebné. Předseda senátu (samosoudce) by také měl ve své žádosti uvést, jaká je jeho představa o formách výchovného spolupůsobení společenské organizace.

Žádosti o výchovné spolupůsobení zasílají soudy společenským organizacím zpravidla na předtištěném formuláři. Tato praxe sama o sobě není nesprávná, pokud předseda senátu (samosoudce) i při použití takového formuláře dostatečně objasní alespoň základní orientaci a cíle výchovného působení společenské organizace.

V praxi není náležitě dbáno tohoto požadavku a jeví se nezbytným, aby žádosti o výchovné spolupůsobení byly více konkretizovány s využitím poznatků soudu o osobě obviněného a povaze a příčinách jeho činu. Není proto správné, pokud se žádá o výchovné spolupůsobení společenských organizací mechanicky v každém případě odsouzení k podmíněnému trestu odnětí svobody nebo k trestu nápravného opatření.

Evidence žádostí o výchovné spolupůsobení není ministerstvy spravedlnosti upravena, a proto se neprovádí jednotně nebo se neprovádí vůbec. V žádosti o výchovné spolupůsobení se někdy nestanoví lhůty, ve kterých by měla společenská organizace informovat soud o průběhu svého výchovného působení na odsouzeného a zpráva společenské organizace o chování odsouzeného je často vyžadována až po uplynutí zkušební doby. Takový postup není v souladu s ustanovením § 329 odst. 3 tr. ř., které ukládá soudu, aby sledoval chování podmíněně odsouzeného ve zkušební době a opíral se přitom o pomoc společenských organizací.

Jestliže soudy při aplikaci ustanovení § 329 odst. 2 a § 337 odst. 2 tr. ř. nedbají potřebné diferenciaci mezi odsouzenými, v žádosti o výchovné spolupůsobení neuvádějí konkrétní zaměření činnosti společenské organizace a nepomáhají společenské organizaci při plnění jejího úkolu a dokonce ve styku se společenskými organizacemi používají téměř výlučně administrativních metod, nelze od takové praxe očekávat zákonem předpokládané výsledky.

* * *

Spoluprací orgánů činných v trestním řízení se společenskými organizacemi se zásadně podle § 3 odst. 1 tr. ř. sleduje posílení výchovného působení trestního řízení a tím zamezení a předcházení trestné činnosti. Podle § 3 odst. 2 tr. ř. mohou společenské organizace navrhnout, aby soud k prohloubení výchovného účinku trestního řízení projednal věc na pracovišti obviněného nebo v místě jeho bydliště a soud s nimi má spolupracovat při zajišťování účasti pracujících na jednání soudu, měli za to, že projednání věci za účasti pracujících se zřetelem k okolnostem případu a k poměrům na pracovišti, může přispět ke zvýšení výchovného působení hlavního líčení.

Na ustanovení § 3 odst. 2 tr. ř. navazuje též ustanovení § 199 odst. 2, které ukládá soudu, aby poskytoval pracujícím v nejširší míře příležitost sledovat projednávání věci, aby se co nejúčinněji projevilo výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost, s cílem zvýšit její aktivní zapojení do úsilí trestnou činnost zamezovat a jí předcházet. Ukládá se proto soudu, aby ve vhodných případech prováděl hlavní líčení přímo na místě, kde byl trestný čin spáchán anebo na pracovišti, popř. v bydlišti obžalovaného. V takovém případě má soud vyrozumět o konání hlavního líčení společenskou organizaci, která může účast pracujících zajistit a účinně přispět ke splnění účelu sledovaného veřejným konáním hlavního líčení.

Také zákon č. 36/1964 Sb. o organizaci soudů a o volbách soudců (úplné znění ve vyhl. č. 19/1970 Sb.) vytyčil v § 4 jako základní zásadu činnosti soudů, že soudnictví se vykonává za široké účasti pracujícího lidu a uložil, aby soudy při plnění svých úkolů postupovaly v úzké součinnosti s jinými státními orgány, zejména s národními výbory a s dobrovolnými společenskými organizacemi

pracujících a usilovaly o to, aby do boje proti porušování socialistického právního řádu byly zapojeny nejširší vrstvy občanů k posílení výchovného vlivu soudního řízení.

Při průzkumu nebyly zjištěny případy, v nichž by společenské organizace navrhly projednání věci na pracovišti obviněného nebo v místě jeho bydliště a využily tak svého oprávnění ve smyslu § 3 odst. 2 tr. ř. Nebylo také zjištěno, že by soudy při zajišťování účasti pracujících na soudním jednání spolupracovaly se společenskými organizacemi. Na základě poznatků získaných průzkumem je možno konstatovat, že v praxi soudů a společenských organizací nedochází k důsledné aplikaci zmíněných ustanovení, že společenské organizace dostatečně nevyužívají svého oprávnění a soudy (ani ostatní orgány činné v trestním řízení) je k tomu nepodněcují a tak samy tato ustanovení náležitě nerespektují.

Z tohoto zjištění dále vyplývá, že soudy dostatečně nevyužívají spolupráce se společenskými organizacemi ani při plnění úkolů, které jim ukládá ustanovení § 3 odst. 2 cit. zák. o organizaci a o volbách soudců k propagaci socialistického práva a k prohlubování socialistického právního vědomí pracujících. Výchovná úloha trestního řízení při omezování a předcházení trestné činnosti i při propagaci práva a při upevňování socialistického právního vědomí občanů je v důsledku nedostatečného využívání spolupráce soudů se společenskými organizacemi značně oslabována a konečně praxe soudů se tím dostává do rozporu i se základním požadavkem, aby k upevňování socialistické zákonnosti ve společnosti docházelo za podmínky soustavného rozvíjení socialistické demokracie.

Usnesení pléna Nejvyššího soudu ČSSR

Plénum Nejvyššího soudu ČSSR konané ve dnech 5. a 12. října 1972 po zhodnocení spolupráce soudů se společenskými organizacemi v trestním řízení

A. zjišťuje:

1. Závěry nejvyšších soudů republik a krajských soudů o neuspokojivé úrovni spolupráce soudů se společenskými organizacemi odpovídají skutečnému stavu věci.

Současná úroveň spolupráce soudů se společenskými organizacemi není v potřebném souladu s principem socialistické státnosti (čl. 2 odst. 4 Ústavy ČSSR) a se základní zásadou trestního řízení o tento princip se opírající, že orgány činné v trestním řízení spolupracují v nejširší míře se společenskými organizacemi a využívají jejich výchovného působení (§ 2 odst. 7 tr. ř.).

2. Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním zakotvil v našem právním řádu nová ustanovení upravující spolupráci orgánů činných v trestním řízení se společenskými organizacemi, jejímž účelem je posílit výchovné působení trestního řízení a vytvářet podmínky pro účinnější omezování a potlačování trestné činnosti a pro odstraňování jejich příčin.

Očekávalo se, že spolupráce se společenskými organizacemi se stane běžnou metodou v činnosti soudů. Praxe soudů a společenských organizací se však nevyvíjela důsledně v intencích zákona. Postupně v ní převládl formalismus projevující se malou pozorností k obsahové stránce a společenské účinnosti vzájemné spolupráce.

K nepříznivému vývoji přispěl i nedůsledně prováděný soudní dozor. Soudům se sice ukládalo, aby působily ke zvýšení účasti společenských organizací na soudním řízení (směrnice pléna Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 1963 Pls 5/63 a směrnice presidia Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 1964 [Prz 76/64](#)), avšak hlavní pozornost orgánů soudního dozoru se zaměřovala na kvantitativní stránku a již méně se prověřovalo, zda spolupráce soudů se společenskými organizacemi plní svůj účel.

B. K nápravě neuspokojivého stavu doporučuje:

- zajistit, aby spolupráce soudů se společenskými organizacemi se rozvíjela v podmínkách názorové jednoty soudů a společenských organizací na politický význam jejich spolupráce v duchu závěrů XIV. sjezdu KSČ a usnesení PÚV KSČ ze dne 8. 10. 1971 v boji proti kriminalitě;
- usilovat o podstatné zvýšení správně orientované aktivity soudů; pod jejich přímým vlivem zplátnovaným osobním stykem soudců s funkcionáři společenských organizací a při plném využívání aktivu soudců z lidu se může zlepšit i praxe společenských organizací;
- vést praxi soudů k důslednému respektování všech ustanovení zákona, která upravují spolupráci soudů se společenskými organizacemi;
- v oboru vojenského soudnictví navíc zajistit, aby účast společenských organizací v trestním řízení byla zabezpečována v souladu s požadavky nedílné velitelské pravomoci a výchovného působení vojenských kolektivů

ve smyslu směrnic vydaných velitelskými a politickými orgány ČSLA;

- zaměřovat výkon soudního dozoru na soustavné sledování a včasné usměrňování spolupráce soudů se společenskými organizacemi a pojmout tento úkol do plánů úkolů nejvyšších soudů republik, krajských soudů a vyšších vojenských soudů, zejména krajské soudy a vyšší vojenské soudy by měly plně využívat všech prostředků soudního dozoru k nápravě vadné praxe okresních soudů a vojenských obvodových soudů;
- v rámci meziresortní součinnosti s orgány prokuratury a bezpečnosti působit k tomu, aby se spolupráce se společenskými organizacemi stala záležitostí všech orgánů činných v trestním řízení; na meziresortních poradách věnovat těmto otázkám soustavnou pozornost a koordinovaně působit k rozšiřování a zdokonalování spolupráce se společenskými organizacemi jak po stránce organizační, tak i obsahové; prosazovat zejména zásadu, že podmínky pro tuto spolupráci je třeba vytvářet už

v přípravném řízení a v řízení před soudem ještě před hlavním líčením;

- opatření ke zdokonalení praxe provádět v koordinaci s příslušnými řídicími orgány společenských organizací; s ohledem na časový odstup a provedené změny zákonné úpravy je potřebné, aby řídicí orgány společenských organizací přezkoumaly své dosavadní směrnice z hlediska závěrů zprávy projednané v plénu Nejvyššího soudu ČSSR a přijaly vhodná opatření k zajištění správné aplikace ustanovení trestních kodexů v praxi společenských organizací a zejména též k pochopení politického významu jejich spolupráce s orgány činnými v trestním řízení;

C. Pokládá za nezbytné,

aby soudy přistoupily k rozvíjení spolupráce se společenskými organizacemi s vědomím, že jde o jeden z významných úkolů socialistického soudnictví, jehož plnění je podmínkou uskutečňování linie trestní politiky socialistického státu. Požadavek důslednějšího využívání výchovných možností socialistické společnosti v boji proti kriminalitě je natolik významný, že jeho plnění nelze odkládat ani s poukazem na současný nepříznivý početní stav justičního aparátu a z toho vyplývající jeho mimořádné pracovní zatížení;

D. očekává,

že soudy v České socialistické republice a ve Slovenské socialistické republice i soudy vojenské projednají závěry pléna Nejvyššího soudu ČSSR a ve své činnosti budou z nich vycházet; E. ukládá

předsedům trestního a vojenského kolegia Nejvyššího soudu ČSSR

a.) v I. pololetí 1974 zhodnotit úroveň spolupráce soudů se společenskými organizacemi v průběhu roku 1973,

b.) vejít ve styk s řídicími orgány společenských organizací za účelem zajištění potřebné koordinace opatření ke zdokonalení spolupráce soudů se společenskými organizacemi.